

В. Ивановски

СИСТЕМОТ НА НАРОДНАТА ВЛАСТ ВО МАКЕДОНИЈА СПРОТИ КОНЕЧНОТО ОСЛОБОДУВАЊЕ

Органите на НОБ, на територијата на Македонија, под различни имиња и тоа Национален фронт, Комитет, Воен комитет, Одбор за црвена помош итн. почнуваат да се формираат уште во текот на 1941 година. Овие органи, во текот на 1941 и 1942 година, не се издвојуваат како посебни органи на новата народна власт, туку се органи на борбата, со вршење на низа функции на власта.¹⁾ За активноста на овие органи во текот на 1941 и 1942 година писмени документи не постојат. Од анкетните материјали дознавме дека основната задача на овие органи им била да собираат помош за народноослободителното движење и тоа на широка основа, потоа давање помош на фамилиите чии членови биле по затворите и интернација, а во периодот на подготовките за исфрлање на партизанските одреди, собираат храна, облека, санитарски и воени материјали, потоа прибираат разни податоци за бројот, локацијата и наоружувањето на окупаторската војска и др.

Со развитокот на Народноослободителната борба во Македонија, формирањето на одредите и првите воени единици — активноста на органите на НОБ во знатна мерка се зголемува и проширува. Напореко со тоа, во 1943 година — со создавањето на првите слободни територии во Македонија — почнуваат да се формираат и првите легални народноослободителни одбори. Овие одбори го регулираа целокупниот живот на слободната територија.

Од посебно значење за развитокот на НОБ и усовршувањето на системот на народната власт во Македонија се решенијата донесени на состанокот на ЦК на КПМ од 2 август 1943 година, одржан во Преспа — во непосредната близина на Отешево. На овој состанок покрај другото беше решено од постојните партизански одреди, како и од новопридојдените борци да се формираат воени единици — баталјони и бригади, а второто решение се однесуваше за формирање на (АСНОМ).

¹⁾ Зборник на документи АСНОМ, 1944-1964, Скопје, 1964 (Зборник...) стр. 20.

повисоки форуми на новата народна власт како и вршење подготовки за одржување на заседание на кое треба да се конституира Антифашисткото собрание на народното ослободување на Македонија (АСНОМ).

Вакви значајни решенија на овој состанок можеа да се донесат, а набргу потоа и да се спроведат во живот, благодарейќи на тоа што во првата половина на 1943 година НОБ на Македонија се развиваше особено брзо и бележеше видни успеси. Кичевско, Дебарско, Битолско, Преспа, Тиквеш и Кумановско станаа силни жаришта на оружената борба, од каде тоа брзо и успешно се ширеше. Исто така во овој период видни беа знаците на политичката криза во фашистичка Италија.²⁾ Сите овие околности им овозможуваа и наложуваа на политичките и воените раководства на народноослободителното движење на македонскиот народ да преземат такви организациони мерки по линија на власта и по воена линија, што ќе овозможат поорганизациски и побрз развиток на народноослободителните одбори и воените единици, со една цел — задавање поголеми удари на непријателот, проширување на слободната територија.

По капитулацијата на Италија (8.IX.1943 г.), особено на територијата на Западна Македонија, создадена е голема слободна територија, која го зафаќа просторот: источно — од Кичево и Гостивар до Брод; потоа, северозападно — од Кичево до Маврово; на запад — до Дебар и на југ — до Струга, вклучувајќи ги тука и првите слободни градови Дебар и Кичево.

Создавањето на слободната територија овозможува не само проширување на мрежата на народноослободителните одбори, туку и системот на власта да достигне нова етапа во својот развиток, како по својата организација, а исто така и по својата активност.

Во рамките на Македонија, процесот на усовршувањето на народната власт најрељефно може да се проследува на територијата на Западна Македонија, каде се формираа месни општински и околиски народноослободителни одбори. Од досегашните истражувања доаѓаат до заклучок дека највисока цивилна власт на територијата на Западна Македонија претставуваат околските народноослободителни одбори, кои, преку широко развиените општински и месни народноослободителни одбори, го регулираа целокупниот живот на оваа територија.

Формирањето на Иницијативниот одбор за свикнување на Првото заседание на АСНОМ, во втората половина на 1943 г. развитокот на Народноослободителната борба во Македонија пролетта 1944 година, како и подготовките што се вршеа за свикнувањето на првото заседание на АСНОМ, во кои спаѓаше и изборот на делегатите за собранието, му наложуваа на Иницијативниот одбор, а исто така и на ЦК на КПМ, да преземаат такви организациони мерки, што ќе овозможат во прв ред организирање на народната власт на целата територија на Македонија, од месни, преку општински и околиски НОО до окружни, кои ќе избираат делегати за Првото заседание на АСНОМ.

²⁾ Михаил Апостолски, Ослободителната војна на македонскиот народ, 1941-1945, Скопје 1965 година, стр. 48.

Од пролетта 1944 година најзабележителен документ од Иницијативниот одбор, кој се однесува конкретно до народноослободителните одбори, за нивните задачи и избор на градски, селски, околиски и окружни комитети, како и за избор на делегати за Првото заседание на АСНОМ, претставува директивното писмо на Иницијативниот одбор од 14 март 1944 година.³⁾

Во ова писмо, Иницијативниот одбор на АСНОМ — најнапред истакнува дека борбата што ја спроведе македонскиот народ дојдена е до таа степен што наложува далеку поорганизирано да се почне со изградбата на нова народна власт во сите градови и села на целата територија на Македонија. Наедно, Иницијативниот одбор им определува и поблиски задачи на народноослободителните одбори и им препорачува да организираат масовни конференции во сите градови и села и општини на слободната територија на кои конференции ќе се изберат градски, селски и општински НОО, како органи на новата народна власт. На неослободената територија, пак, да се организираат тајни конференции на кои да се изберат градски, селски и општински НОО, што ќе бидат органи на борбата и органи на народната власт. Понатаму, да се организираат околиски конференции на кои ќе бидат присутни избраните делегати од градските и општинските конференции, за да изберат околиски народноослободителни одбори. Делегатите избрани на околиските конференции, на окружните конференции да извршат избор на окружни народноослободителни одбори и на нив да се изврши избор на делегати за Првото заседание на АСНОМ.⁴⁾

Со овој акт Иницијативниот одбор сакаше: прво, дотогашните органи на борбата дефинитивно да прераснат во органи на новата народна власт и, второ, да се забрза работата за формирањето на повисоки народноослободителни одбори — околиски и окружни. Сето ова требаше во наредната етапа да обезбеди непречено свикнување и конституирање на АСНОМ.⁵⁾

Во писмото на Иницијативниот одбор поставувани се и други непосредни задачи пред НОО — како на пример — вршење на широка мобилизација на нови борци за НО војска; мобилизирање на широките маси за помош на НОВ; водење грижа за исхрана на народот, чување на народното богатство и друго.⁶⁾

Напоредо со издавањето на директивното писмо на Иницијативниот одбор, на 14 март 1944 година, — ЦК на КПМ⁷⁾ испраќа посебно писмо до обласните комитети на КПМ за спроведување на писмото на Иницијативниот одбор. Од воа писмо првпат територијата на Македонија во текот на НОВ — по линија на власт поделена е на дванаесет округа — сметајќи го тука и Скопје, и тоа:

Тетовски округ со Тетовска и Гостиварска околија;
Кичевски округ — Кичевска, Дебарска и Галичка околија;
Охридски округ — Охридска, Струшка и Ресенска околија;
Битоолски округ — Битоолска и Мориовска околија;
Прилепски округ — Прилепска, Бродска и Крушевска околија;
Велешки округ — Велешка, Светиниколска и Богомилска околија;

³⁾ Архив при Институтот за национална историја — Скопје (А ИНИ — Скопје), докум. арх. бр. 1937.

⁴⁾ Исто

⁵⁾ Зборник..., стр. 33 — 34

⁶⁾ Исто

⁷⁾ А ИНИ — Скопје, докум. арх. бр. 2056

Кавадарски округ — Кавадарска и Неготинска околија;
Гевгелиски округ — Гевгелиска, Дојранска и Валандовска околија;
Струмички округ — Струмичка, Радовишка и Беровска околија;
Штипски округ — Штипска, Кочанска и Царевоселска околија;
Кумановски округ — Кумановска, Кривопаланачка и Кратовска околија;
Скопски округ — Скопје со околијата.⁸⁾

Активноста на партиските организации и раководствата во наредниот период, сè до одржувањето на Првото заседание на АСНОМ (2.VIII.1944 година), е насочена во оживотворувањето на директивите на писмото на Иницијативниот одбор, а исто така и на писмото на ЦК на КПМ од 14.III.1944 година.

Одржувањето на Првото заседание на АСНОМ и неговото конституирање во највисокото претставничко тело на народната власт во Македонија, претставува закономерен подем во изградувањето на новата народна власт и природен завршеток на системот на власт на новото општествено и политичко уредување. Историски следено, АСНОМ произлегува од системот на народноослободителните одбори и во таа смисла претставува највисок народноослободителен одбор. Таа поврзаност му дава на АСНОМ посебен белег и карактер, не како на некој висок — односно централен орган, туку како на орган на самоуправувањето и носител на суверенитетот на македонскиот народ.⁹⁾

Согласно на таквиот развој, АСНОМ можеше да се прогласи за највисоко законодавно и извршно претставничко тело на македонскиот народ и за највисок орган на државната власт на новата македонска држава во рамките на демократска Федеративна Југославија.

Непосредно по одржувањето на Првото заседание на АСНОМ. Президиумот на АСНОМ на 6.VIII.1944 година донесува решение за поделба на територијата на Македонија на четири области и тоа: Скопска, Битолска, Штипска и Кичевско-Дебарска.¹⁰⁾ Ова, всушност е прва административна поделба на територијата на Македонија на области. Ваквата територијална административна поделба на Македонија останува сè до 21 октомври 1944 година, кога — со решение на Президиумот на АСНОМ¹¹⁾ — територијата на Македонија административно се прераспределува на три области и тоа: Скопска, Битолска и Штипска. Со ова решение се стави вон сила решението на Президиумот на АСНОМ од 6 август 1944 година и со измена до таа мерка што се укина Кичевско-дебарската област и истата се припои кон Битолска област.

Системот на народната власт организиран во периодот пред одржувањето на Првото заседание на АСНОМ на територијата на Македонија останува и по Првото заседание на АСНОМ, со тоа што со тек на време сè повеќе се усовршува. По одржувањето на заседание на АСНОМ, покрај постојните месни, општински, околиски и окруж-

⁸⁾ Исто

⁹⁾ Зборник..., стр. 24

¹⁰⁾ Исто

¹¹⁾ А ИНИ — Скопје, докум. арх. бр. 2845

ни комитети, за прв пат се формираат и обласни НОО. Така, во текот на октомври 1944, година на територијата на Македонија имаме три обласни НОО: Скопски, Битолски и Штипски, 29 околиски, повеќе општински на ослободената и окупираната територија, а скоро во секое село беа формирани месни народноослободителни одбори.

Во основа задачите на сите одбори на окупираната и ослободената територија беа исти. Меѓутоа, поради специфичните услови во кои се наоѓаа народноослободителните одбори на окупираната територија задачите донекаде се разликуваа. Целта на едните и на другите им беше по конечното ослободување во што покус можен рок да воспостават ред и не му позволат на окупаторот при неговото повлекување да ги уништи поважните објекти, општествениот имот и природните богатства.

Пред НОО беше поставена задачата да го водат народот до крајната победа, да ја организираат позадината, преземаат мерки за обновата на земјата, ги решаваат животните потреби на населението, да ги зацврстуваат демократските придобивки, за да можат непосредно по победата да бидат способни за потполна организација на новата држава и за што побрза обнова на земјата.¹²⁾

Токму во оваа смисла ќе се развива целокупната активност на НОО — спроти конечното ослободување на земјата.

Народноослободителните одбори на окупираната територија во прв ред претставуваа раководители на борбата, но во исто време работеа на воспоставувањето на власта на народот во сите можни форми, а исто така ги спроведуваа сите наредби и мерки кои ги донесуваа и преземаа повисоките органи. Од тука и заклучокот дека НОО на окупираната територија не само политички раководители, ами и органи на власта кои делуваат во посебни услови и ги сообразуваа формите на својата организација и методот на своето дејствување, според можностите на окупираната територија.¹³⁾

Организационата структура на НОО

Народноослободителните одбори — почнувајќи од месните, преку општинските, околиските и обласните и АСНОМ — на територијата на Македонија го претставуваа системот на народната демократска власт во слободна Македонија, како федерална единица во нова демократска и федеративна Југославија. Со својата организирана мрежа народноослободителните одбори ја покриваа скоро целата територија на Македонија. Од највисоките до најниските органи на власта работата на НОО е поделена на сектори. Така на пример, еден околиски НОО ги има следните оддели: секретаријат, управен оддел, судски оддел, стопански, финансов, технички, известителен, просветен, пропаганден, здравствен, социјален и оддел за исхрана.

¹²⁾ Зборник . . . , стр. 441

¹³⁾ Исто, стр. 404

Делокругот на работата на одделните оддели — определен е со упатството на Президиумот на АСНОМ од 20.X.1944 година,¹⁴⁾ од кое се гледа колку во ширина и деталји се одело во определувањето на компетенциите на одделните оддели. Така на пример, управниот оддел — покрај другото — имал задача да прибира материјали и податоци за воените злочини, за која цел во составот на Управниот оддел се формира посебна комисија, потоа борба против криминалот, заштита на имотот и личната сигурност, соработува со позадинските воени власти при спроведувањето на конфискации, организира селски и градски стражи, организира пријавно-одјавни оддел за престој на одделни лица, во соработка со позадинските воени власти раководи со мобилизацијата, ја помага организацијата на поштите, а исто така ја контролира администрацијата и административната постапка на потчинетите НОО.

Покрај Управниот оддел посебно внимание се посветува на организацијата и работата на стопанскиот оддел и одделот за исхрана.

Во делокругот на работата на стопанскиот оддел, спаѓа раководењето на сите стопански гранки на подрачјето на кое се простираат компетенциите на соодветниот НОО и тоа: земјоделство, сточарство, ветеринарска служба, индустрија, занаетчиство, трговија и рударство. Во неговата компетенција спаѓа водењето на стопанската политика на своето подрачје, која се базира врз решенијата на АВНОЈ, односно АСНОМ. Понатаму, индустриските и занаетчиските претпријатија, земјоделските стопанства, шумските и рударските претпријатија, исто така се под директна контрола на стопанскиот оддел.

Одделот за исхрана — раководи со народноослободителниот фронт, кој го сочинуваат доброволните прилози од народот за народноослободителната борба; фондот се грижи за правилно и редовно снабдување на народноослободителната војска и народот, а исто така организира собирање на храна и други потреби за војската.

Понатаму организира размена на продукти со други краишта и други држави. Така на пример, од сочуваната документација на Околинскиот народноослободителен одбор во Охрид и Општинскиот народноослободителен одбор во Струга дознаваме дека овие одбори вршат размена со гр. Подградец во Албанија. Извезуваат овошје, а увозуваат сол и зејтин. За ваква размена овие оддели имаат овластување да организираат и посебни претпријатија. При овие оддели се организираат и посебни резерви за исхрана на населението, кои не се за секојдневно користење, а треба да се користат за најкритични моменти и тоа: складирање на најпотребните прехранбени артикли.

На сличен начин определени се задачите и на другите оддели. Меѓутоа, со опишувањето на делокругот на активноста на горните оддели сакавме да учиме какви компетенции и ширина се дава на активноста на одделните оддели, не исклучувајќи го тука и правото за водење трговија и со други земји.

¹⁴⁾ Исто

Покрај постоењето на одделите, од кое ја дознаваме организационата структура на одделните одбори, кои ја покриваат активноста на одборите во сите сектори на работа, народноослободителните одбори, своите функции како органи на власта ја вршат преку Пленумот и извршните одбори, чија компетентност е одредена со посебни упатства.

Покрај постоењето на одделите, во компетентноста на повисоките и пониските НОО, спаѓа и формирањето на стопански (трговски, индустриски, рударски, транспортни, банкарски и други) претпријатија, потоа формирање на одделни комисии како помошни тела на одделите — со советодавен и помошен карактер, со времен карактер, односно за решавање на одделни проблеми и прашања.

Со посебни одредби регулирани се меѓусебните односи на пониските и повисоките народноослободителни одбори, зачувувајќи го во прв ред принципот на демократскиот централизам, понатаму за правата на повисоките НОО — на вршење контрола во работата на пониските на подрачјето на својата територија; со посебни одредби се укажува и на одговорноста на народноослободителните одбори пред народот, посветувајќи посебно внимание на улогата на конференциите и собирањето на граѓаните во поврзувањето на народноослободителните одбори со народот. Како најважни облици се препорачуваат одржување на јавни конференции, собири, состаноци и слично. За прекршителите — членови на НОО предвидени се цел систем на казни почнувајќи од опомена до исклучување на народноослободителниот одбор. Исто така, народноослободителните одбори се обврзуваат да донесуваат писмени образложенија на решенијата кога решаваат во управна постапка, а во врска со решавањето на жалбите, воведен е принцип на тристепеност во решавањето на управните постапки.

Со посебни прописи се предвидува начинот на финансирањето на НОО, а исто така и исплатата на службениците.

Активноста на народноослободителните одбори спроти ослободувањето

Бидејќи една од најважните задачи пред НОО беше прашањето за редовното снабдување на војската, со посебно решение, Президиумот на АСНОМ го разграничи односот на војната интендатура и НОО-и, со кое изрично се забранува директно снабдување на војската од народот, а напротив целокупното снабдување воената интендатура беше задолжена да го врши преку НОО-и, безразлично дали се однесува за купување, реквизирање или доброволни прилози.¹⁵⁾

Во рамките на активноста на НОО — спаѓа и вршењето на мобилизацијата на населението. Притоа одборите водат строга сметка за оставање на доволен број работноспособни луѓе за обработка на земјата, а исто така и за исхрана на фамилиите.¹⁶⁾

¹⁵⁾ Исто

¹⁶⁾ А ИНИ — Скопје, докум. арх. бр. 2869

Исто така, пред НОО — како важна задача — се поставува евидентирањето и задолжително ангажирање со работи на сите бивши чиновници,¹⁷⁾ потоа утврдувањето на воената штета,¹⁸⁾ преземање мерки за есенската сеидба,¹⁹⁾ регулирање на трговијата меѓу слободната и неслободната територија,²⁰⁾ уредувањето на шумските стопанства,²¹⁾ запазување рудниците,²²⁾ собирање на огревни материјали,²³⁾ поправка на оштетените мостови и патишта,²⁴⁾ зачување на рибниот фонд во езерата и реките на Македонија,²⁵⁾ и др.

Сите горни мерки имаа за цел што поуспешно и побрзо — по конечното ослободување — да воспостават ред на слободната територија и отпочнат со обновата на земјата. Така на пример, народно-ослободителните одбори добија конкретни задачи да работат на тоа сите чиновници по разните установи од стопански карактер, како на пример — комесарството, потоа земјоделските стопанства, земјоделските станици и расадници, да си останат на своите работни места и продолжат со работа, понатаму да се сочува во целост инвентарот и архивите на сите установи, индустриски и трговски претпријатија и др.

Како една од поважните стопански мерки на НОО, се поставува непосредно по ослободувањето да издадат наредба за отворање на сите магазини за храна, занаетчиски и други претпријатија. Запленилите стоки по магазините НОО имаа задача рамномерно да ги делат на населението и по пристапно нормирани цени, а во прв ред на оние фамилии кои најмногу имаат потреба, односно најбедните.

Извршувањето на есенската сеидба, односно посејувањето на сета обработлива површина, се поставуваше како важна задача пред НОО и во таа насока одборите имаа право да вршат дури и мобилизација — полна или делумична на добиток, земјоделски инвентар и работна рака. Целата оваа акција се спроведуваше под паролата: „Ниту педа земја непосејана“. НОО — во границите на објективните можности обезбедува најпотребни материјали и сировини на занаетчиските и индустриските претпријатија, за да можат нормално да почнат со работа.

Прашањето за регулирање на трговијата меѓу ослободената и неслободената територија, спроти конечното ослободување на Македонија беше едно од поважните со кое се занимаваа НОО-и. Имено не беа ретки случаите кога одделни трговци и шпекуланти од окупираната територија за сметка на Германците откупувале добиток и други прехранбени артикли од ослободената територија каде под раководството на НОО-и беше организиран нормален економски живот. На тој начин се попречуваше стопанскиот живот на слободните територии, а, напореко со тоа, и соодносот меѓу понудата и побарувачката. Уви-

¹⁷⁾ Исто

¹⁸⁾ Зборник . . . , стр. 497

¹⁹⁾ Исто, стр. 559

²⁰⁾ Исто, стр. 563

²¹⁾ Исто, стр. 566

²²⁾ А ИНИ — Скопје, докум. арх. бр. 1499

²³⁾ Зборник . . . , стр. 575

²⁴⁾ А ИНИ — Скопје, докум. арх. бр. 2510

²⁵⁾ Исто, докум. бр. 2512

дувајќи ја оваа појава Президиумот на АСНОМ — со посебна наредба од 19.X.1944 година²⁶⁾ — го забранува извозот на секаков вид стока (добиток, жито, волна и др.) од слободната територија на територијата окупирана од Германците. За спроведување на горната наредба пред НОО — беа поставени следните задачи: заедно со воените власти да преземаат соодветни мерки за спречување на извозот на стоки од ослободената на окупираната територија. Трговците, и шпекулантите кои доаѓаа со таква намера на слободната територија беа откривани и предавани на народната милиција.

Со цел да се овозможи обработката на земјата од селата во непосредна близина на слободната територија, НОО-и во исклучителни случаи им одобруваа на земјоделците да купуваат работен добиток од слободната територија. За да им се помогне на лица од слободната територија продажба на добиток и други прехранбени артикли, ако за нив нема купци на пазарот на слободната територија, НОО-и можеа да дозволат слободна продажба, или пак самиот НОО да изврши откуп и ги чува како своја резерва, односно да ги раздели на бедните фамилии.²⁷⁾

Посебно внимание НОО-и, во овој период, посветуваат на зачувувањето и користењето на шумското богатство. Така, управувањето на приватните шуми и натаму се остава на сопствениците, додека со државните, селските, општинските, градските, црквените и манастирските шумски стопанства управуваат селските, општинските, градските и околските НОО-и. Експлоатирањето на едните и другите шуми НОО-и го повољуваа само во онаа мерка како што тоа било обичај и дотогаш, без да се претерува и уништува од безредно сечење. Истотака, НОО-и посебно водат грижа за снабдувањето со дрва на населението за огрев, потоа за потпори на рудниците и градежно дрво; за користење на второстепено шумско снабдување — како смоларењето и друго, преземаат превентивни мерки за заштита на шумите од пожари и за правилното користење на шумската испаша. Исто така, НОО-и, водат сметка за возобновувањето на шумскиот фонд, за која цел НОО-и бесплатно делат млади дрва итн.²⁸⁾

Со посебна наредба на Президиумот на АСНОМ од 25.X.1944 година²⁹⁾ преку обласните НОО пред околските и општинските НОО беше поставена задача веднаш по ослободувањето на дадената територија, на која се наоѓа некое рударско претпријатие, најблискиот НОО е задолжен да ги преземе сите мерки за зачувување на: сите рударски инсталации, електроцентрали и помошни објекти, воздушни линии, работилници со нивниот алат, рудничките железници, компресори, административни згради, складови на стоки и храна, експлозивни материјали, рударски алат и друго. Дури и во случај ако односно

²⁶⁾ Зборник..., стр. 588

²⁷⁾ Исто, стр. 567

²⁸⁾ Исто

²⁹⁾ А ИНИ — Скопје, докум. арх. бр. 1499

претпријатие е разграбено, НОО се задолжува во што е можен пократок рок да преземат мерки и го комплетираат истото.³⁰⁾

Четиригодишната борба, која се ближеше кон крајот, зад себе остави голем пустош и разорување. Повеќе села напивно беа уништени, поголемите градови исто така претрпеа штети, а непријателот наоѓајќи се во безизлезна положба при своето повлекување зад себе оставаше разрушени мостови, железнички линии и други објекти. Во таква положба Президиумот на АСНОМ пред НОО постави нови задачи кои требаше да ги изврши заедно со воените власти, во прв ред спасување на поважните објекти од уништување, а од друга страна што поскоро ги оспособи разрушените објекти и домови. Ова се наложуваше и од тие причини што зимата сè повеќе се наближуваше, а со тоа и можноста за изведувањето на градежните работи се намалуваше. Во ваква положба народната власт не смееше да дозволи народот да остане без покрив над главата. За успешно извршување на сите горе наведени задачи НОО преземаа соодветни мерки, а во прв ред обезбедување на материјали и потребна работна рака.³¹⁾

Со каква подготвеност НОО ја дочекаа капитулацијата на Бугарија, а исто така и конечното ослободување на земјата, најарно ни сведочи еден документ од Околинскиот НОО — Преспа од 9.IX.1944 година, односно од истиот ден кога капитулира Бугарија.

Познато е дека на 9 септември 1944 година капитулира фашистичка Бугарија. Широката мрежа на народноослободителните одбори, формирани на целата територија на Македонија, во своето постоење се здобија со dostatно искуство и уживаа полна доверба од народот, а по својата активност и функции што ги обавуваа претставуваа вистински носители на новата народна власт. Токму затоа, капитулацијата на Бугарија, која се очекуваше, не претставуваше никакво изненадување за органите на народната власт кои со време се подготвуваа да ја преземат целата власт во своите раце.

Во духот на целокупната активност, функции и задачи што се поставуваа пред органите на власта е и споменатиот документ, кој во целост гласи:

Н А Р Е Д Б А

До граѓанството на општината...

Во врска со настанатата ситуација, која последва од истервањето на омразената бугарска фашистичка окупација, а во интерес на редот, мирот, за сигурност на самото граѓанство, се

НАРЕДУВА

1. Од денес престануваат да функционираат сите досегашни бугарски власти.
2. Целокупната власт се предава во рацете на народноослободителните одбори.
3. Од граѓанството се бара потполно почитување на тие одбори.

³⁰⁾ Зборник..., стр. 575

³¹⁾ Исто

4. Се забраќава секаков грабеж на државни и друштвени и часни имоти од страна на поединци.

5. Најстрого се кажњаваат сите лични расправи меѓу поединци кои се преносат на политички терен.

6. Сите се дужни да одговарат на мобилизацијата. Кој не ќе одговарат на мобилизацијата ќе бидат најстрого казнети.

7. Како поткрепа на НОО при вршењето на нивните дужности је народно-ослободителната војска на Македонија.

Смрт на фашизмот — Слобода на народот

9.IX.1944 год.
Ресен

Од Нар. осл. одбор
за срез преспански³²⁾

Времето на донесувањето и содржината на наредбава јасно ни зборуваат за тоа дека народноослободителниот одбор за Преспанска околија ги презел сите мерки за навремено нормализирање на животот на оваа територија по капитулацијата на Бугарија која се очекуваше.

Благодарейќи на тоа што народната власт, организирана на територијата на Македонија, непосредно пред ослободувањето вршеше озбилни подготовки, по ослободувањето — средината на септември 1944 година, успеа бргу да ја среди ситуацијата и сите свои снаги ги ориентира за обновата на порушената земја.

Д. Мире

БОРБАТА НА ЛОКВИЦА,

еден исечок од борбениот пат
на петата бригада

По познатата пролетна, наречена уште и мајска, офанзива во 1944 год., во чии жестоки борби и судирања се калеа нашите борци и јакнеше бројчаното и борбеното искуство на нашите борци, на слободната територија на Кожув почнаа масовно да пристигаат нови борци, пред сè, од редовите на младината (работничка, средношколска и селска).

Успешните борби што ги водеше Втората македонска ударна бригада го натераа окупаторот да се повлече во градовите и утврдените логори. Во вакви благопријатни и поволни услови бригадата ја прошири и зајакна борбената и друга активност на подрачјето на Тиквешката, Прилепско и Велешко, со што широко ги отвори портите на масовен прилив на нови борци, создавајќи услови за формирање на нови воени единици.

³²⁾ А ИНИ — Скопје, докум. арх. бр. 2512

³³⁾ Исто, докум. арх. бр. 1366.